

Social Aspects of Developing Children's and Youth Tourism Infrastructure in the Akmola region

Aslan A. Kenzhegaliev^a, Aidar H. Mukanov^{a*}, Banu R. Zharkanova^a

^aL.N. Gumilyov Eurasian national university, Astana, Kazakhstan

ABSTRACT

Youth tourism performs important social, educational, and wellness functions, but its development requires accessible, safe, and adapted infrastructure. The purpose of the study is to assess the current state of the infrastructure of children's and youth tourism in the Akmola region and determine the main directions of its socially oriented development. The study uses a systematic literature review, content analysis, statistical and comparative analysis. The initial information base consisted of official data from the Bureau of National Statistics of the Republic of Kazakhstan, the Department of Tourism and the Department of Education of the Akmola region for 2020-2025, regulatory acts and government programs, as well as 17 scientific publications selected from the Scopus and Google Scholar databases. The results showed that in 2020-2025, the number of tourist organizations in the region increased from 61 to 80 units, accommodation facilities from 374 to 458, children's health camps from 12 to 17, and tourist routes for children and adolescents from 18 to 36. The number of visitors served by the accommodation facilities increased from 235.0 to 659.4 thousand people, or by 180.6%. The share of children and teenagers in the total tourist flow increased from 21% to 31%. In 2025, the volume of services provided by the region's locations amounted to KZT 34,033.3 million, of which an estimated KZT 10,550.3 million were related to youth tourism. The results obtained confirm the need to develop specialized and inclusive facilities, year-round routes, educational programs, human resources, and public-private partnership mechanisms.

ARTICLE HISTORY

Received: 09 June 2026
Revised: 17 July 2026
Accepted: 04 August 2026
Published: 30 September 2026

KEYWORDS

Tourism; Regional Tourism; Inclusive Tourism; Social Accessibility; Social Growth; Regional Development; Security

FINANCIAL SUPPORT

the study was not sponsored (own resources)

Conflict of interest:

author(s) declare that there is no conflict of interest

***Corresponding author:** Mukanov A.H. – PhD, L.N. Gumilyov Eurasian national university, Astana, Kazakhstan, email: aidar81hamzauli@gmail.com

For citation: Kenzhegaliev, A.A., Mukanov, A.H. & Zharkanova, B.R. (2026). Social Aspects of Developing Children's and Youth Tourism Infrastructure in the Akmola region. Qainar Journal of Social Science, 5(3),30-50. <https://doi.org/10.58732/2958-7212-2026-3-30-50>

Copyright: ©2026 by the author(s). This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

Ақмола облысындағы балалар мен жасөспірімдер туризмі инфрақұрылымын дамытудың әлеуметтік аспектілері

Кенжегалиев А.А.^а, Муканов А.Х.^{а*}, Жаркенова Б.Р.^а

^аЛ.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

ТҮЙІН

Балалар мен жасөспірімдер туризмі маңызды әлеуметтік, білім беру және сауықтыру функцияларын атқарады, алайда оны дамыту қолжетімді, қауіпсіз және бейімделген инфрақұрылымды қажет етеді. Зерттеудің мақсаты – Ақмола облысындағы балалар мен жасөспірімдер туризмі инфрақұрылымының қазіргі жағдайын бағалау және оны әлеуметтік бағдарланған дамытудың негізгі бағыттарын айқындау. Зерттеуде әдебиеттерге жүйелі шолу, контент-талдау, статистикалық және салыстырмалы талдау әдістері қолданылды. Зерттеудің бастапқы ақпараттық базасын Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының, Ақмола облысының Туризм басқармасы мен Білім басқармасының 2020–2025 жылдардағы ресми деректері, нормативтік-құқықтық актілер мен мемлекеттік бағдарламалар, сондай-ақ Scopus және Google Scholar дерекқорларынан іріктеліп алынған 17 ғылыми жарияланым құрады. Нәтижелер 2020–2025 жылдар аралығында облыстағы туристік ұйымдар саны 61-ден 80 бірлікке, орналастыру орындары 374-тен 458-ге, балалар сауықтыру лагерлері 12-ден 17-ге, ал балалар мен жасөспірімдерге арналған туристік маршруттар саны 18-ден 36-ға дейін артқанын көрсетті. Орналастыру орындарымен қызмет көрсетілген келушілер саны 235,0 мыңнан 659,4 мың адамға дейін немесе 180,6%-ға өсті. Жалпы туристік ағындағы балалар мен жасөспірімдердің үлесі 21%-дан 31%-ға дейін артты. 2025 жылы өңірдегі орналастыру орындары көрсеткен қызметтер көлемі 34 033,3 млн теңгені құрады, оның есептік 10 550,3 млн теңгесі балалар мен жасөспірімдер туризмімен байланысты болды. Алынған нәтижелер мамандандырылған және инклюзивті нысандарды, жыл бойы жұмыс істейтін маршруттарды, білім беру бағдарламаларын, кадрлық қамтамасыз етуді және мемлекеттік-жекешелік әріптестік тетіктерін дамыту қажеттігін растайды.

МАҚАЛАНЫҢ ТАРИХЫ

Қабылданды: 09 маусым 2026

Қайта қаралды: 17 шілде 2026

Жариялауға қабылданды: 04 тамыз 2026

Жарияланды: 30 қыркүйек 2026

ТҮЙІН СӨЗДЕР

туризм; өңірлік туризм; инклюзивті туризм; әлеуметтік қолжетімділік; әлеуметтік өсу; өңірлік даму; қауіпсіздік

ҚАРЖЫЛАНДЫРУ

зерттеу демеушілік қолдау көрсеткен жоқ (меншікті ресурстар)

Мүдделер қақтығысы:

автор(лар) мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді

*Хат-хабаршы авторы: Муканов А.Х. – PhD, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан, email: aidar81hamzauli@gmail.com

Дәйексөз үшін: Кенжегалиев А.А., Муканов А.Х., Жаркенова Б.Р. (2026). Ақмола облысындағы балалар мен жасөспірімдер туризмі инфрақұрылымын дамытудың әлеуметтік аспектілері. Қайнар әлеуметтік ғылымдар журналы, 5(3), 30-50. <https://doi.org/10.58732/2958-7212-2026-3-30-50>

Социальные аспекты развития инфраструктуры детско-юношеского туризма в Акмолинской области

Кенжегалиев А.А.^а, Муканов А.Х.^{а*}, Жаркенова Б.Р.^а

^аЕвразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

АННОТАЦИЯ

Детско-юношеский туризм выполняет важные социальные, образовательные и оздоровительные функции, однако его развитие требует доступной, безопасной и адаптированной инфраструктуры. Цель исследования – оценить современное состояние инфраструктуры детско-юношеского туризма в Акмолинской области и определить основные направления её социально ориентированного развития. В исследовании применены систематический обзор литературы, контент-анализ, статистический и сравнительный анализ. Исходную информационную базу составили официальные данные Бюро национальной статистики Республики Казахстан, Управления туризма и Управления образования Акмолинской области за 2020–2025 годы, нормативно-правовые акты и государственные программы, а также 17 научных публикаций, отобранных из баз Scopus и Google Scholar. Результаты показали, что за 2020–2025 гг. количество туристских организаций в области увеличилось с 61 до 80 единиц, мест размещения – с 374 до 458, детских оздоровительных лагерей с 12 до 17, а туристских маршрутов для детей и подростков с 18 до 36. Число посетителей, обслуженных местами размещения, выросло с 235,0 до 659,4 тыс. человек, или на 180,6%. Доля детей и подростков в общем туристском потоке увеличилась с 21 до 31%. В 2025 году объём услуг, оказанных местами размещения региона, составил 34 033,3 млн тенге, из которых расчётные 10 550,3 млн тенге были связаны с детско-юношеским туризмом. Полученные результаты подтверждают необходимость развития специализированных и инклюзивных объектов, круглогодичных маршрутов, образовательных программ, кадрового обеспечения и механизмов государственно-частного партнёрства.

ИСТОРИЯ СТАТЬИ

Получено: 09 июня 2026
Доработано: 17 июля 2026
Принято: 04 августа 2026
Опубликовано: 30 сентября 2026

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

туризм; региональный туризм; инклюзивный туризм; социальная доступность; социальный рост; региональное развитие; безопасность

ФИНАНСИРОВАНИЕ

исследование не имело спонсорской поддержки (собственные ресурсы)

Конфликт интересов:

авторы заявляют об отсутствии конфликта интересов

***Автор-корреспондент:** Муканов А.Х. – PhD, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан, email: aidar81hamzauli@gmail.com

Для цитирования: Кенжегалиев А.А., Муканов А.Х., Жаркенова Б.Р. (2026). Социальные аспекты развития инфраструктуры детско-юношеского туризма в Акмолинской области. Кайнар журнал социальных наук, 5(3), 30-50, <https://doi.org/10.58732/2958-7212-2026-3-30-50>

1. Кіріспе

Балалар мен жасөспірімдер туризмі – балалардың бос уақытын тиімді ұйымдастыруға, жас ұрпақты тәрбиелеудің негізін қалайтын, қоғамда атқарылатын маңызды әлеуметтік функциялардың бірі (Nurhasanah & Van den Broeck, 2026). Балалар мен жасөспірімдер туризмі балаларға білім беру арқылы ой өрісін кеңіту, денсаулықты нығайту және мәдени-ағартушылық функцияларын біріктіреді. Қазақстанда балалар мен жасөспірімдер туризмі негізінен ішкі туризмді дамытуға бағытталған, стратегиялық бағдарламаларды белсенді түрде жүзеге асырып келе жатқан туризмнің бұл түрі жастардың азаматтық санасын қалыптастыру, физикалық тұрғыдан денсаулығын нығайту және жан-жақты дағдыларын дамыту құралы ретінде ерекше өзектілікке ие болып отыр.

Бүгінгі күні еліміздің өңірлерінде балалар мен жасөспірімдер туризмінің инфрақұрылымы әртүрлі деңгейде қалыптасқан. Балалар туризміне арналған объектілердің негізгі бөлігі 25–30 жыл бұрын қалыптасқан және заманауи стандарттарға сай емес, сонымен қатар негізгі қорларының тозуы бекітілген нормативтерден әлдеқайда жоғары. Қазақстан Республикасында туризмді дамыту мемлекет алдындағы стратегиялық міндеттердің бірі, алайда ішкі туризм дамуының негізгі факторларының бірі – балалар мен жасөспірімдер арасында туризмді насихаттау және оларды туристік демалыстарға белсене араластыру. Сондықтан бұл салаға назар аудару, балалар мен жасөспірімдер қажеттілігіне сай келетін, олардың танымдық қызығушылықтарын қанағаттандыруға мүмкіндігі бар инфрақұрылымды қалыптастыру орталық және жергілікті органдар мен туристік бизнес алдында басты міндетке айналуы тиіс.

Қазіргі кезде Қазақстанның бірқатар өңірлерінің балалар мен жасөспірімдер туризмін дамытуға әлеуеті бар, оның ішінде Ақмола облысы. Аталған өңір әкімшілік бірлік еліміздегі ең үздік бес туристік бағыттың қатарына кіреді, облыс шеңберінде 2 курорттық аймақ, 3 ұлттық табиғи парк, 2 қорық, 700-ден астам табиғи, тарихи және мәдени маңыздылығы бар ескерткіштер орналасқан. Мысалы, «Бурабай», «Көкшетау» және «Бұйратау» мемлекеттік ұлттық табиғи парктерінде орналасқан объектілер тек отандық туристерге ғана емес, сонымен қатар шетелдік демалушылар арасында белгілі.

Өңір шегінде балалар мен жасөспірімдер туризмінің дамуына оңтайлы әсер ететін стратегиялық факторлардың бірі ол елордасы Астана қаласының атаулы облыс ішінде орналасуы. Жыл сайын Астана қаласына еліміздің әр өңірінен мыңдаған отандастарымыз қонаққа келеді, олардың көбісі жазғы уақытта немесе мектеп демалысы кезеңінде балаларымен бірге келеді. Алайда, Астана қаласы мен облыс аймағында балаларға туристік қызмет көрсетуге бейімделген нысандар саны шектеулі болғандықтан, көптеген қонақтар, әсіресе балалар мен жасөспірімдер өз қажеттіліктерін толық қанағаттандыра алмай кетеді. Сонымен қатар, Астана маңында, Щучинск-Бурабай курорттық орталығы, Бұйратау ұлттық табиғи паркі, Қорғалжын қорығы аймақтарында еліміздің тарихы тұрғысынан маңызды, өскелең ұрпақтың бойында отансүйгіштік сезімін қалыптастыруға ықпал ететін ескерткіштер орналасқан. Бірақ, елімізде туризмді дамыту мақсатында бірқатар ірі жобалар жүзеге асырылып жатса да, бұл объектілерге қатысты іс-шаралар жүзеге асырылып жатқан жоқ, нәтижесінде балалар мен жасөспірімдер туризмі саласынан тыс қалып қояда.

Зерттеудің теориялық-әдістемелік негізін туризмді дамытуға және балалар мен жасөспірімдердің демалысын ұйымдастыруға қатысатын өңірлік басқару органдарының есептері, отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері, Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық актілері, ресми статистикалық деректер құрайды.

Зерттеудің мақсаты – Ақмола облысындағы балалар мен жасөспірімдер туризмі инфрақұрылымының қазіргі жағдайын бағалау және оны әлеуметтік бағдарланған дамытудың негізгі бағыттарын айқындау. Осы мақсатқа жету үшін келесі негізгі міндеттер белгіленді: балалар мен жасөспірімдер туризмі тақырыбындағы отандық және халықаралық әдебиеттерді шолу; өңірдің туристік инфрақұрылымының дамуы бойынша статистикалық деректерді талдау; балалар мен жасөспірімдер туризмін дамытуға кедергі келтіретін негізгі мәселелерді анықтау; өңірде балалар мен жасөспірімдерге бейімделген туристік инфрақұрылымды әлеуметтік-бағдарланған түрде дамытудың негізгі жолдарын айқындау.

2. Әдебиетке шолу

Соңғы жылдары балалар мен жасөспірімдер туризмі ғылыми әдебиетте тұрақты туризм, білім беру тәжірибесі, өңірлік даму мен урбанистика тоғысында орналасқан пәнаралық бағыт ретінде қарастырылуда. Егер осыдан 7–8 жыл бұрын әдебиеттерде инфрақұрылым ұғымы көбінесе материалдық нысандардың (көлік желілері, орналастыру құралдары, тамақтану орындары) жиынтығы ретінде көрсетілсе, қазіргі зерттеулер бұл ұғымның кеңейгенін сипаттауда (Mandić et al., 2018). Заманауи шарттарда инфрақұрылым әртүрлі санаттағы тұрғындарды, соның ішінде балалар мен жасөспірімдерді туристік тәжірибені қалыптастыратын әрекетке араластыруды қамтамасыз ете алатын, құрамына материалдық, институционалдық және цифрлық компоненттерді енгізетін кешенді жүйе ретінде түсіндіріледі (Sergeyeva et al., 2022).

Бірқатар зерттеуде инфрақұрылым ұғымы тек экономикалық өсімді қамтамасыз ету мақсатында құрылатын жиынтық ретінде ғана емес, экологиялық, әлеуметтік тұрғыда жауапты мінез-құлықты қалыптастыру тетігі түрінде сипатталады (Vogler et al., 2023). Мысалы, Болей және оның әріптестері жастардың туристік іс-әрекетке қатысуы қоғамда табиғатты және мәдени-тарихи ресурстарды сақтауға бағытталған ұзақ мерзімді мінез-құлық ұстанымдарының қалыптасуына әкеледі деп негіздейді (Boley et al., 2017). Яғни қазіргі зерттеулер адамның ерте жаста қалыптасқан туристік тәжірибесі оның болашақтағы қызметті тұтыну моделінің негізінде жататындығын және адам өсе келе ішкі туристік саяхатқа бейім болатындығын көрсетеді. Осы тұрғыдан балалар мен жасөспірімдер туризмінің инфрақұрылымы қолжетімділікті ғана қамтамасыз етпей, сонымен қатар білім беру және тәрбиелеу функцияларын атқаруы қажет екені айқын көрінуде.

Аумақтық-кеңістік даму тарапынан балалар мен жасөспірімдер туризмінің инфрақұрылымы өңір экономикасын диверсификациялау факторы ретінде қарастырылады (Canosa et al., 2022). Бірқатар зерттеулер балалар мен жастар ағынын ескергенде ішкі туризмнің дамуы туристік дестинациялардың тұрақтылығын арттырып, олардың маусымдылыққа деген тәуелділігін төмендетеді деген пікірге сүйенеді. Жаппай туризмге қарағанда балалар мен жасөспірімдер туризмі білім беру циклдарына, мектеп бағдарламалары жүзеге асырылу ерекшеліктеріне, әлеуметтік бастамаларға байланысты

тұрақты сұранысты қалыптастырады (Mazzucato & Ogden, 2025; Martínez-Redecillas et al., 2026). Бұл жағдай осы туризм түрінің маусымдылыққа тәуелді өңірлер үшін маңызын арттырады, соның ішінде Ақмола облысы үшін де.

Зерттеулердің жеке бағыты білім беру туризмі тұжырымдамасымен байланысты. Дуайер балалар мен жасөспірімдердің туристік саяхаттарын жай рекреациялық функция ретінде ғана қарастыруға болмайды, бұл іс-әрекет формальды емес білім беру құралына толық айналды деген пікір білдіреді (Dwyer, 2023). Осының негізінде қазіргі әдебиетте «learning destination» ұғымы қалыптасып, академиялық айналымға кірді. «Learning destination» - туристік инфрақұрылымы білім беру бағдарламаларымен тығыз байланысқа түсіп тәжірибе негізінде білімді қалыптастыратын аумақ (Sadd et al., 2017). Бұл тараптан балалар мен жасөспірімдер туризмінің инфрақұрылымы өз құрамына дәстүрлі туристік объектілерді ғана емес, сонымен қатар мұражайларды, ғылыми орталықтарды, экологиялық-білім беру маршруттарын, тарихи-мәдени кешендерді және интерактивті кеңістіктерді жатқызады. Алайда, кейбір зерттеулерде туристік инфрақұрылым мен білім беру бағдарламалары арасында алшақтық байқалады деп көрсетіледі. Қазіргі кезде дестинациялардың дамуында білім беру туризмінің әлеуеті маңызды болғанымен, оның оқыту бағдарламаларымен байланысы төмен болып келеді және бірқатар туристік аумақтардың инфрақұрылымы мектеп оқушылары мен жасөспірімдердің қажеттіліктеріне бейімделмеген. Мұндай алшақтық білім беру министрлігі мен туризмді реттейтін органдар арасында нақты өзара ынтымақтастық қалыптаспаған дамушы елдердің дестинацияларында байқалады.

Заманауи әдебиеттерде бүгінгі күні әлеуметтік-бағдарланған туристік инфрақұрылымды дамытуда сандық технологияларды қолдану мәселелеріне ерекше назар аударылуда. Ақылды туризм (smart tourism) тұжырымдамасы қызметтердің қолжетімділігін арттыру және туристік өнімнің сапасын арттыру мақсатында сандық платформаларды, ұялы қосымшаларды, виртуалды турларды және онлайн брондау жүйелерін қолдануды негіздейді (Rashidin et al., 2025). Балалар мен жасөспірімдер туризмі үшін сандық технологиялар маңызды болып келеді, себебі заманауи ұрпақ сандық ортаның белсенді пайдаланушысы болып есептеледі. Сандық және интерактивті технологиялар жастардың туризм саласына тартылуын қамтамасыз етеді, мәдени мұраға қызығушылықтарын арттырады және туристік тәжірибені дербестендіреді. Сонымен қатар, сандық технологияларды белсенді түрде пайдалану туристік қызмет көрсету саласындағы үрдістерді оңтайландырып қана қоймай бірқатар қиындықтарды да туғызуда. Бір жағынан сандық технологиялар туристік қызметтердің қолжетімділігін арттырады, екінші жағынан қомақты инвестицияларды және пайдаланушылар мен қызмет көрсетушілерден цифрлық сауаттылықты талап етеді. Ресурстары шектеулі өңірлерде бұл жағдай бірқатар сандық шешімдерді жүзеге асыруға кедергі келтіруде, нәтижесінде дамыған және перифериялық аймақтар арасында теңгерімсіздік қалыптасуда (Kisselyova et al., 2022).

Осы саладағы зерттеулердің тағы бір маңызды бағыты – балалар мен жасөспірімдер туризмінің әлеуметтік қолжетімділігі. Ғылыми әдебиеттерде балалар мен жасөспірімдердің туристік әрекетке қатысуы үй шаруашылықтарының табыс деңгейіне және мемлекеттік қолдау бағдарламаларының қарқынды түрде жүзеге асырылуына байланысты екені көрсетіледі (Monterrubio et al., 2016). Әлеуметтік теңсіздік жағдайында

жергілікті халықтың кейбір санаттары табысының төмен болуына байланысты туризмнен алшақтауы мүмкін. Бұл жағдайда туризмнің тәрбие және білім беру функциялары шектеледі және дестинациялар қызметтерінің әлеуметтік қолжетімділігі төмендейді (Song et al., 2020). Сол себепті, қазіргі кезде дестинациялардың инфрақұрылымын қалыптастыру барысында оның әлеуметтік қолжетімділік сипатын бірінші орынға қойып, әр санаттағы тұтынушыларға бағытталуын қарастыру қажет (Boribay et al., 2026).

Балалар мен жасөспірімдер туризмі кластерлік теория негізінде де қарастырылған. Бірқатар шетелдік ғалымдардың зерттеулерінде балалар мен жасөспірімдерге туристік қызмет көрсетуге мүдделі тараптарды біріктіріп, кластерлерді құру туристік дестинацияның тиімді дамуына оң әсер етеді деген пікір келтірілген (Müller et al., 2024; Oveisi et al., 2025). Балалар мен жасөспірімдердің туристік қажеттіліктеріне бағытталған арнайы кластерлер құру өскелең ұрпақтың туристік саладағы мүмкіндіктерін толық қамтиды, қоршаған ортаны тану, экологиялық, жергілікті тарихи-мәдени құндылықтарды жастар арасында белсенді түрде насихаттауға негіз қалайды, нәтижесінде дестинация бірқатар стратегиялық артықшылықтарға ие болады. Мұндай кластерлер құрамына ортақ тұжырыммен біріктірілген балаларға арналған лагерьлерді, туристік базаларды, білім беру орталықтарды, табиғи парктерді, мәдени нысандарды жатқызуы мүмкін.

Балалар мен жасөспірімдер туризмі әдебиетте әртүрлі қырынан қарастырылғанымен, бүгінгі күні бұл салада теориялық тұрғыдан бірқатар шешілмеген мәселелер бар. Соның ішінде балалар мен жасөспірімдердің қажеттіліктеріне бейімделген, өңірдің туристік әлеуетін ілгерілетуге бағытталған, өскелең ұрпақты тәрбиелеу, танымдық қызмет арқылы құндылықтарды насихаттау, экологиялық ортада жауапты туристік мінез-құлықты қалыптастыру мақсаттарын ұштастыратын әлеуметтік-бағдарланған инфрақұрылымды құру.

Осылайша, балалар мен жасөспірімдер туризміне қатысты заманауи ғылыми әдебиеттерді талдау нәтижелері атаулы туризм инфрақұрылымы экономикалық, әлеуметтік, білім беру және технологиялық аспектілерді ескеру негізінде құрылатын кешенді жүйе ретінде сипаттауға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда міндетті түрде ескерілетін бір жайт – ол инфрақұрылымды қалыптастыру кезінде негізгі назар қысқа мерзімді, фрагментарлық шешімдерге емес, өңірдің тұрақты дамуын және жастардың туристік қызметке кеңінен қатысуын қамтамасыз ететін туристік-білім беру экожүйесін құруға аударылуы тиіс. Келесі бөлімдерде балалар мен жасөспірімдер туризмінің инфрақұрылымы дәл осы көзқарас шеңберінде қарастырылады.

3. Зерттеу әдіснамасы

Бұл жұмыс зерттеу объектісі мен пәнін жан-жақты қарастыруды қамтамасыз етуге арналған бір-бірін толықтыратын әдістер жиынтығына негізделген. Зерттеудің ақпараттық негізіне туризм және балалар демалысы саласындағы Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық актілері, туризмді дамытуға арналған тұжырымдамалар мен бағдарламалар, Ұлттық статистика бюросының статистикалық деректері, Ақмола облысының туризм департаментінің материалдары, отандық және

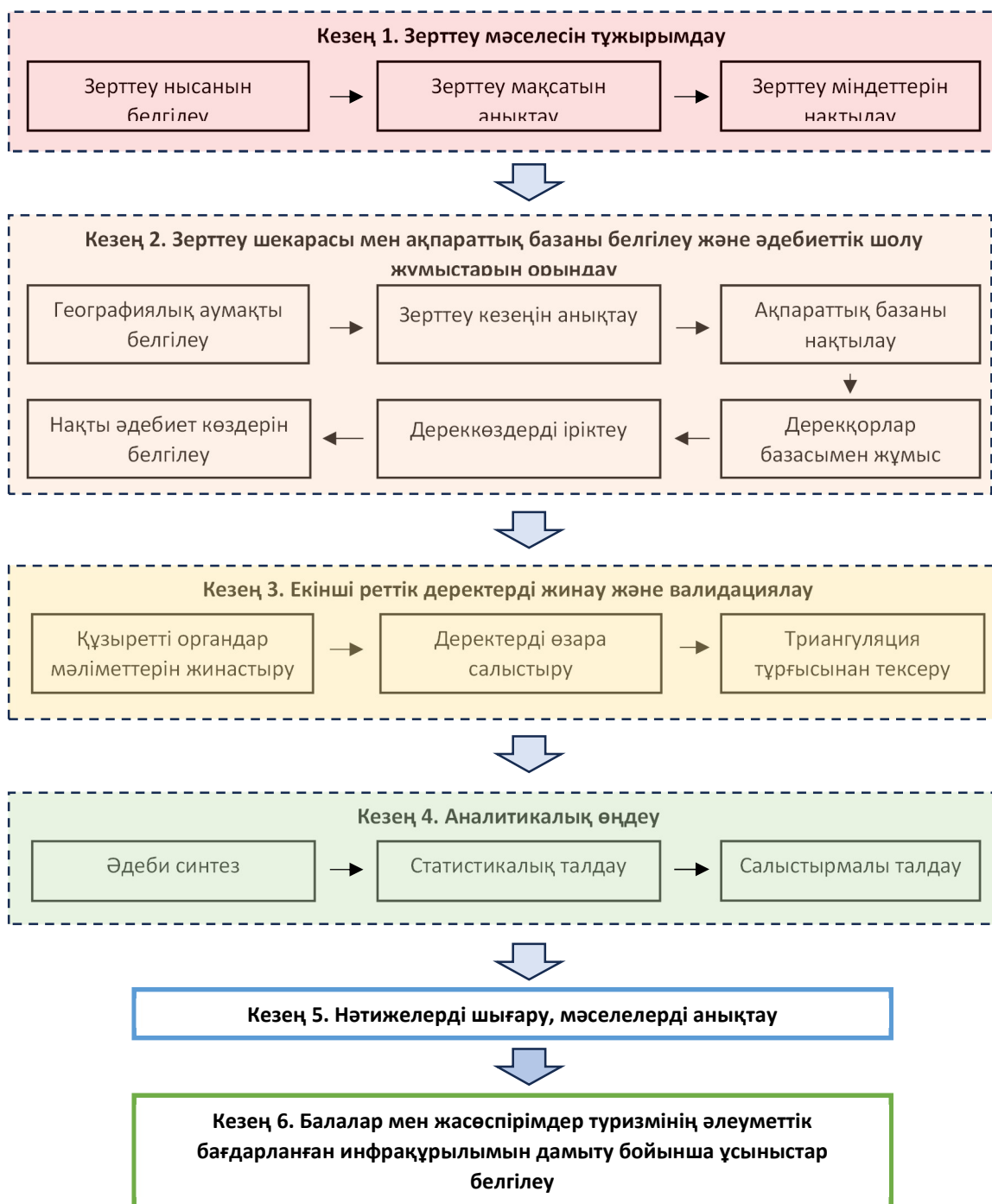
шетелдік авторлардың монографиялары мен ғылыми басылымдары, туристік нысандарға келушілер саны туралы ресми порталдардағы деректер кірді.

Зерттеу балалар мен жасөспірімдер туризмі мен туристік инфрақұрылымды қалыптастыру тақырыптары бойынша қолда бар академиялық білімді синтездеуге мүмкіндік беретін жүйелі әдебиеттер шолуы, Ақмола облысындағы туристік инфрақұрылымды дамытудың негізгі көрсеткіштерінің динамикасын бағалауға мүмкіндік берген статистикалық талдау әдістеріне негізделді. Сонымен қатар Ақмола облысындағы балалар мен жасөспірімдер туризмінің көрсеткіштерін ұлттық деректермен салыстыру мақсатында салыстырмалы талдау қолданылды.

Әдебиеттерге шолу жүргізу барысында авторлар Google Scholar және Scopus дерекқорларында орналастырылған, тақырыпқа сай жарық көрген ғылыми мақалаларды қарастырды. Аталған платформаларда әдебиет көздерін іздестіру, жинақтау және жүйелеу жұмыстары 2026 ж. ақпан айынан бастап наурыз айының аяғына дейін жүргізіліп, негізгі назар 2021 ж. қаңтардың 1-нен бастап 2026 ж. ақпан айына дейін жарық көрген дереккөздерге аударылды.

Scopus дерекқорында әдебиет көздерін іздеу жарияланымдардың атауы, аннотациясы және түйінді сөздері негізінде атқарылды (TITLE-ABS-KEY(("child tourism" OR "children's tourism" OR "tourism for children" OR "youth tourism" OR "adolescent tourism" OR "children's travel" OR "youth travel" OR "school tourism")) AND (infrastructure OR facilit* OR destination* OR accessibility*)). Ал Google Scholar платформасында әдебиет көздері "child tourism" AND "children's tourism" AND "youth tourism" AND "children's travel" AND "youth travel" AND "infrastructure for children's and youth tourism" іздеу сұрауын енгізу арқылы іздестірілді. Әдебиеттерді шолу барысында екі дерекқорда қайталанатын жазбалар, конференция тезистері, толық мәтіні қолжетімсіз жарияланымдар, сондай-ақ балалар мен жасөспірімдер туризміне және туристік инфрақұрылымға қатысы жоқ еңбектер іріктеуден алынып тасталды.

Жалпы екі платформадан балалар мен жасөспірімдер туризміне қатысты және атаулы туризмінің инфрақұрылымы қарастырылған 48 мақала алдын ала іріктеліп, алынды. Оның 8 бірлігі балалар туризмін жалпылама тұрғыда қарастырған себебінен шолудан тыс қалдырылды. Кейіннен екі автор қорытынды синтез жүргізу мақсатында дереккөздерді бір-біріне тәуелсіз түрде қайта қарастырды. Тақырыптық сәйкестіктің болмауына және жарияланымдардың толық мәтінінің қолжетімсіздігіне байланысты 23 дереккөз шолудан алынып тасталды. Нәтижесінде соңғы әдебиеттік шолуға 17 дереккөз іріктелініп алынды. Туындаған келіспеушіліктер өзара талқылау және ортақ келісімге келу арқылы шешілді. Әрбір әдебиет көзі бойынша авторлары, жарияланған жылы, зерттеу жүргізілген ел, зерттеу дизайны, объектісі, іріктеме сипаттамалары, қарастырылған инфрақұрылым компоненті, негізгі нәтижелері мен шектеулері есепке алынды, сонымен қатар жарияланымдар мазмұнына контент-талдау әдісі негізінде сараптама жүргізілді. 2016–2020 жж. жарияланған еңбектер негізгі бесжылдық жарияланымдар жиынтығына енгізілген жоқ, алайда олар әдебиеттер тізімдері бойынша кері іздеу нәтижесінде анықталған және негізгі ұғымдардың эволюциясын ашуға қажетті іргелі дереккөздер ретінде пайдаланылды (сурет 1).

Сурет 1. Ақмола облысындағы балалар мен жасөспірімдер туризмі инфрақұрылымын зерттеудің алгоритмі.

Figure 1. Research algorithm for children's and youth tourism infrastructure in the Akmola region.

Жалпы зерттеу дизайны екінші реттік деректерді талдауға негізделген эксперименттік емес, сипаттамалық-салыстырмалы және көпкезеңді зерттеу ретінде құрылды. Зерттеу алгоритмі өзара байланысты жеті кезеңді қамтыды: зерттеу мәселесін

тұжырымдау; зерттеудің аумақтық және уақыттық шекараларын белгілеу; ғылыми әдебиеттерді іздеу және іріктеу; ресми статистикалық деректерді жинау және валидациялау; әдеби, статистикалық және салыстырмалы талдау жүргізу; анықталған үрдістер мен жүйелік мәселелерді талдау; балалар мен жасөспірімдер туризмінің әлеуметтік-бағдарланған инфрақұрылымын дамытуға арналған негізделген ұсыныстарды әзірлеу.

Статистикалық мәліметтерді жинақтауда және өңдеуде ҚР Туризм және спорт министрлігінің және Ұлттық статистика бюросының сайттары арқылы ресми түрде жарияланған мәліметтерге басты назар аударылды (Tourism Industry Committee, 2025; Bureau of National Statistics, 2025). Триангуляциялық тексеру мақсатында мәліметтер өзара салыстырылып, ауытқушылықтар байқалған жағдайда ресми тұрғыда еліміздің туристік ағындарға қатысты мәліметтер орналастырған платформалардағы деректер негізінде тексерілді.

Статистикалық деректерді визуализациялау үшін ресми статистика мен авторлардың есептеулерінің нәтижелеріне негізделген кестелер мен диаграммалар қолданылды. Балалар мен жасөспірімдер туризмі инфрақұрылымын дамытудың блок-сұлбасы жүйелі тәсіл негізінде әзірленіп, жинақталған материалға авторлардың тұжырымдамалық түсініктемесі берілді. Зерттеу кезеңі 2019 – 2025 жж. аралығын қамтиды, бұл туристік инфрақұрылымның дамуындағы пандемияға дейінгі үрдістерді және пандемия шектеулері алынғаннан кейінгі саланың қалпына келуі мен өсуін бағалауға мүмкіндік берді. Зерттеудің географиялық ауқымы Ақмола облысымен шектеледі, өңірдің туристік инфрақұрылымының негізін құрайтын Щучинск-Бурабай және зеренді курорттық аймақтарына баса назар аударылады.

4. Талдау мен нәтижелер

Бүгінгі күні балалардың бос уақытын ұйымдастыру ел алдындағы стратегиялық міндеттердің бірі. Технологиялардың белсенді дамуы, оларға деген қолжетімділіктің артуы, интернет желісінің кең таралуы балалардың бос уақыттағы әрекетін өзгертіп, белсенді мінез-құлықтан пассивті түрде уақыт өткізуге, сонымен қатар гаджеттерге тәуелді болуға итермелеуде.

Қазақстандағы балалар мен жасөспірімдер туризмі жастардың бос уақытын тиімді ұйымдастыруды қолдауға және патриотизмді дамытуға бағытталған кешенді мемлекеттік саясат аясында жүзеге асырылуда. Қазіргі кезде балалар мен жасөспірімдер туризмі саласында жергілікті әкімдіктер, білім беру мекемелері, спорттық туризмді дамытуды көздеген федерациялар бірлесіп республикалық және жергілікті деңгейде бірқатар шаралар өткізеді. Мысалы, Спорттық туризм және спорттық бағдарлау федерациялары қауымдастығы республиканың бірнеше өңірлері мен ірі қалаларында, соның ішінде Ақмола облысында балалар спорттық туризмі саласындағы негізгі үйлестіруші орган болып табылады. Федерация қызметінің аясында туристік көпсайыс, шаңғы туризмі, спорттық бағдарлау және басқа да спорт түрлері бойынша чемпионаттар, біріншіліктер ұйымдастырылады, оларға Ақмола облысының мектеп оқушыларынан құрылған командалары белсенді қатысып, дене тәрбиесі және танымдық дағдыларын дамытады.

Еліміздегі балаларға арналған демалыс орындарының инфрақұрылымын қалыптастыру және дамыту үкімет пен қоғам үшін аса маңызды мәселелердің бірі

(Tleuberdinova et al., 2025). Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің мәліметі бойынша, 2022 ж. елде 236 ауылдық сауықтыру лагері жұмыс істеген, алайда 2024 ж. қарай бұл көрсеткіш бірқатар нысандардың санитарлық-эпидемиологиялық және өрт қауіпсіздігі талаптарына сай келмеуіне байланысты 182-ге дейін төмендеген. Сонымен бірге мектеп жанындағы, шатырлы және киіз үй лагерьлерінің саны артты. Мысалы, 2025 ж. олардың саны шамамен 10 700 данаға жетті (Aidarkhanova et al., 2025). Өткен, яғни 2025 ж. 2021 ж. салыстырғанда жазғы сауықтыру және демалыс шараларына қатысқан қазақстандық мектеп оқушыларының жалпы саны 77,8%-ға өсті.

2023–2029 жж. арналған Қазақстанда туризмді дамыту тұжырымдамасында балалар мен жасөспірімдерге арналған туризмді одан әрі дамыту, инфрақұрылымдық және заңнамалық кедергілерді жою, жергілікті органдармен нақты шаралар жоспарын әзірлеу, балалар туристік топтарына гид-экскурсоводтарды даярлау және балаларға арналған туристік үйірмелерді көбейту қарастырылған (Кауа Сайап & Ау, 2026). Тұжырымдаманы іске асырудың бірінші кезеңінде сапалы серпіліс жасауға ең қолайлы туристік өңірлердің бірі ретінде Ақмола облысына, соның ішінде Щучинск–Бурабай курорттық аймағына ерекше назар аударылуда.

Қазіргі уақытта Ақмола облысы балалар мен жасөспірімдер туризмін дамытуға арналған бірегей табиғи және демалыс әлеуетіне ие. Статистикалық мәліметтерге сүйенсек 2025 ж. Ақмола облысында орналастыру орындарымен 659,4 мың адамға қызмет көрсетілген. Олардың 90%-ы Щучинск–Бурабай және Зеренді курорттық аймақтарындағы орналастыру орындарының қызметтеріне жүгінген. Жалпы облыста 2025 ж. туристер саны 2020 ж. көрсеткішпен салыстырғанда 2,8 есе өскен. Мұның бір себебі балалармен саяхаттайтын отбасыларға арналған инфрақұрылымдық жағдайлардың жасалуы және жасөспірімдерге бағытталған қызмет көрсететін арнайы лагерьлердің қалыптасуы.

Облыстың туристік аймақтарында бүгінгі күні 700–ден астам туристік кәсіпорын қызмет атқарады, соның ішінде 407 қонақ үй, 45 шипажай, 178 жол бойындағы қызмет көрсетуші және тиісті лицензиясы бар 68 туристік агенттік (Department of Tourism of Akmola region, 2026). Жас буынды экологиялық біліммен қамтамасыз етуге зор мүмкіндіктер ұсынатын үш мемлекеттік ұлттық табиғи саябақ – «Көкшетау», «Бурабай», «Бұйратау» және Қорғалжын мемлекеттік табиғи қорығы жұмыс істейді. Бурабай ауданы балалардың демалысы үшін жетекші бағыт ретінде негізгі туристік орналастыру нысандарына ие. Ақмола облысы дәстүрлі түрде Қазақстандағы балалар сауықтыру лагерьлерінің саны бойынша жетекші өңірлердің бірі болып саналады.

Статистикалық мәліметтерге және өңірдің туризм саласының қазіргі жағдайы мен даму динамикасына арналған зерттеулерге сүйенсек, Ақмола облысының туристік инфрақұрылымының дамуында тұрақты өсім бар екенін байқауға болады (Dyussekeyeva et al., 2025). 2020–2025 жж. аралығындағы туристік ұйымдар саны 61-ден 80-ге дейін, яғни 31,1%-ға, ал орналастыру орындары 374-тен 458-ге өсті. Балалар мен жасөспірімдерге арналған маршруттар санының 18-ден 36-ға дейін өсуі ерекше маңызды. Туристер арасында балалар мен жасөспірімдер үлесі тұрақты түрде артып, 2025 ж. 31%-ға жетті. Ал жалпы орналастыру орындарымен қызмет көрсетілген келушілердің саны 659,4 мың адамды құрады. Республика көлемінде Алматы қаласы мен Алматы облысынан кейінгі туристерді қабылдау көрсеткіші бойынша Ақмола облысы үздік үштікке кіріп отыр.

Кесте 1. 2020–2025 жж. Ақмола облысындағы балалар мен жасөспірімдер туристік инфрақұрылымының негізгі көрсеткіштері.

Table 1. Key indicators of children's and youth tourism infrastructure in the Akmola region for 2020–2025.

Көрсеткіш	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2025 ж. өсім қарқыны 2020 ж. салыстырғанда, %
Туристік ұйымдар саны, бірлік	61	64	68	72	76	80	31,1
Орналастыру орындары (қонақ үйлер, демалыс базалары), бірлік	374	389	407	423	440	458	22,5
Санаторийлік-курорттық ұйымдар, бірлік	42	44	45	47	49	51	21,4
Балалар сауықтыру лагерлері, бірлік	12	13	14	15	16	17	41,7
Ұлттық табиғи парктер	3	3	3	3	3	3	0,0
Балалар мен жасөспірімдерге арналған туристік маршруттар саны, бірлік	18	21	24	28	32	36	100,0
Орналастыру орындарымен қызмет көрсетілген келушілер саны (мың адам)	235,0	324,8	427,2	486,3	515,4	659,4	180,6
Туристер арасында балалар мен жасөспірімдер үлесі, %	21	23	25	27	29	31	47,6

Ескерту: авторлармен құрастырылған.

Салыстырмалы талдау көрсеткендей, Ақмола облысы балалар мен жасөспірімдер туризмі жүйесінде республика бойынша маңызды орын алады. Өңірлік білім басқармасының деректеріне сәйкес, әлеуметтік осал санаттарға жататын балаларды қоса алғанда, шамамен 20 мың оқушының жазғы демалысын ұйымдастыруға облыстық бюджетте қаражат қарастырылған. Өңірде 9 мемлекеттік және 8 жекеменшік лагерь жұмыс істейді. Қала сыртындағы сауықтыру лагерьлерінің жалпы саны 2025 ж. 17 бірлікті құрап, республикалық көрсеткіштің 9,3%-ын құрады, ал ұйымдастырылған лагерьлерде демалған балалардың саны 22,5 мың адамға жетті. Балалар мен жасөспірімдерге арналған туристік маршруттар саны бойынша республикалық көрсеткіштің 20%-ын құрайды, бұл жоғары көрсеткіш. Өңірде көрсетілген туристік қызметтер көлемі жалпы 34,0 млрд теңгені құрады, ол республикалық жалпы көлемнің шамамен 9,7%-ын құрайды (кесте 2).

Кесте 2. Ақмола облысы мен Қазақстан балалар мен жасөспірімдер туризмі көрсеткіштерінің салыстырмалы талдауы (2025 ж.)

Table 2. Comparative analysis of children's and youth tourism indicators in the Akmola region and Kazakhstan (2025)

Көрсеткіш	Қазақстан	Ақмола облысы	ҚР-дағы үлесі, %
Қала сыртындағы сауықтыру лагерьлерінің саны, бірлік	182	17	9,3
Балалардың қала сыртындағы демалыспен қамтылуы, мың адам	240	22,5	9,4
Лицензиясы бар турфирмалар саны, бірлік	~1100	68	6,2
Балалар мен жасөспірімдерге арналған туристік маршруттар саны, бірлік	~180	36	20,0
Туризм саласында көрсетілген қызмет көлемі, млрд теңге	350,6	34,0	9,7

Ескерту: авторлармен құрастырылған.

Кейінгі жылдары қазақстандықтардың ішкі туризмге бет бұруының арқасында өңір туристер санын сақтап қана қоймай арттыра алды. 2025 ж. деректерге сүйенсек, Ақмола облысында өңірде орналасқан курорттық аймақтарды бірге есептегенде 34 033,3 млн теңгеге қызмет көрсетілген, яғни 2020 ж. мәліметтермен салыстырғанда көрсетілген қызмет көлемі 5,3 есе өскенін байқауға болады (кесте 3). Егер 2025 ж. Ақмола облысындағы жалпы туристік ағынның 31%-ын балалар мен жасөспірімдер құрады деп есептесек, онда орналастыру орындары көрсеткен қызметтер көлемінің шамамен 10 550,3 млн теңгесі балалар мен жасөспірімдер туризмі арқасында қалыптасты деген қорытынды жасауға болады. Осы контексттегі балалар мен жасөспірімдерге арналған арнайы әлеуметтік-бағдарланған инфрақұрылымды дамыту міндеті аса өзекті және өсіп келе жатқан туристік ағын тиісті арнайы құрылымды қажет ететінін айқын белгіленіп тұрған мәселеге айналууда. Тағы бір ескеретін жағдай соңғы жылдары келушілердің көбі курорттық аймақтарда орналасқан әртүрлі типтегі орналастыру орындарына тоқтайтыны статистикалық мәліметтерден байқалады. Мысалы, Щучинск-Бурабай курорттық аймағында орналасқан орналастыру орындары 2025 ж. 29 180,4 млн теңгеге қызмет көрсеткен, ол Ақмола облысында жалпы көрсетілген қызметтердің көлемінде 85,7%-ын құрайды. Бұл көрсеткіш туристік сұраныстың негізгі бөлігі Щучинск-Бурабай курорттық аймағында шоғырланғанын және өңірлік туризм инфрақұрылымына түсетін жүктеменің кеңістіктік тұрғыдан біркелкі бөлінбейтінін көрсетеді. Осыған байланысты балалар мен жасөспірімдерге, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар және қозғалыс, көру, есту немесе когнитивтік шектеулері бар балаларға арналған инфрақұрылымды бейімдеу мәселесі ең алдымен дәл осы курорттық аймақта шешілуге тиіс.

Кесте 3. 2020–2025 жж. Қазақстанда және Ақмола облысында орналастыру орындарымен көрсетілген қызмет көлемі (млн теңге).

Table 3. Volume of services provided by accommodation establishments Kazakhstan and the Akmola region, 2020–2025 (million tenge).

Көрсеткіш	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2020 ж. салыстырғанда 2025 ж. өсу коэффициенті
Қазақстан	66 860,3	109 027,3	182 865,3	229 248,7	299 840,6	350 637,9	5,2
Ақмола облысы	6 421,6	10 522,8	17 171,5	21 147,0	27 723,9	34 033,3	5,3
<i>Оның ішінде курорттық орталықтармен көрсетілген қызмет көлемі:</i>							
Щучинск-Бурабай курорттық аймағы	5 389,7	8 880,4	14 878,0	18 277,5	24 148,3	29 180,4	5,4
Зеренді курорттық аймағы	90,2	175,5	381,5	568,8	744,9	897,5	9,9
Ақмола облысының республикалық көлемдегі үлесі (%)	9,6	9,7	9,4	9,2	9,2	9,7	

Ескерту: авторлармен құрастырылған.

Қазіргі таңда Ақмола облысының әкімдігімен Щучинск-Бурабай курорттық орталығында осы аймақтың дамуына мүдделі тараптармен бірлесе отырып бірқатар жобалар асырылуда және инфрақұрылымды жаңартуға туристердің, соның ішінде балалар мен жасөспірімдер сұранысына бейімдеу мақсатында инвестициялар тартылуда (Zhanibekova & Beisembinova, 2023). Атаулы аймақта қалыптасқан инфрақұрылым көбінесе ересек келушілердің қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында қызмет атқарады, балалардың және жасөспірімдердің танымдық, физикалық белсенділік, демалыс арқылы білім алу, тарихи-мәдени ресурстар арқылы өлкені тану, табиғат аясында интерактивті түрде рекреациялық қызмет атқару сияқты қажеттіліктер толық қанағаттандырылмаған. Балалар мен жасөспірімдер – елдің болашағы. Туризм арқылы олар патриотизм, экологиялық және мәдени ортада жауапты мінез-құлық таныту, азаматтық ұстанымдарын қалыптастыру, ортада тіл табысу және қарым-қатынас орнату, салауатты өмір сүру дағдыларын қалыптастырады. Осы себептен бүгінгі күні Ақмола облысы ғана емес, басқа өңірлерде де балалар мен жасөспірімдер туризмі инфрақұрылымын қалыптастыру және дамыту бойынша мәселелерді талқылап, ғылыми тұрғыда негізделген шешімдерді жүзеге асыру жұмыстарына назар аудару қажет.

5. Талқылау

Оң үрдістерге қарамастан, Ақмола облысында балалар мен жасөспірімдер туризмінің дамуына бірқатар жүйелік мәселе кедергі келтіреді. Олардың біріншісі әрі ең өзектісі – балалар мен жасөспірімдерге арнайы бағытталған инфрақұрылымдық нысандардың жетіспеушілігі. Өңірдегі бар туристік нысандардың көпшілігі осы тұтынушылар санатының жасқа тән ерекшеліктерін ескермей жобаланған және қауіпсіздік, білім беру талаптары және қолжетімділік қағидаттарына сай келмейді.

Екінші мәселе туризмнің маусымдық сипатына байланысты. Өңірдегі балаларға арналған демалыс орындары негізінен жазда жұмыс істейді, ал күзгі, қысқы және көктемгі кезеңдерде олардың қызметі өте шектеулі. Сонымен бірге суық айларда өңірде шаңғы тебу, шанамен сырғанау, қар көлігімен серуендеу сияқты қысқы туризмнің зор әлеуеті бар, бірақ тиісті инфрақұрылым мен ұйымдастырушылық тетіктердің болмауына байланысты балалар мен жасөспірімдер үшін өз деңгейінде пайдаланылмай отыр.

Үшінші мәселе – балалар мен жасөспірімдер туризмін білім беру үдерісіне жеткілікті ықпалдастырылмауы. Бұл өңірдің туристік ресурстары (табиғи саябақтар, тарихи орындар мен экологиялық соқпақтар) мектеп оқушылары мен студенттердің беру кеңістігінде толық пайдаланылмай отырғандығын білдіреді.

Төртінші мәселе – кадр тапшылығы. Балалар туризмін тиімді ұйымдастыру үшін мұғалім-нұсқаушыларға, гидтерге және туристік маршруттар бойынша қауіпсіздік пен медициналық қолдау мамандарына қажеттілік бар. Ақмола облысында, сарапшылардың бағалауы бойынша, мұндай мамандарға деген сұраныс тек 40–50%-ға ғана қанағаттандырылады.

Бесінші мәселе – реттеуші-құқықтық шеңбердің жеткіліксіздігі. Балалар мен жасөспірімдер туризмін реттейтін арнайы өңірлік заң немесе бағдарлама болмауы осы саладағы жауапкершілік, стандарттау және қаржыландыру мәселелерінде құқықтық

белгісіздік тудырады. Бұл мамандандырылған нысандарды салуға жеке инвестициялардың тартылуына кедергі келтіреді.

Жүргізілген зерттеу көрсеткендей, туристік инфрақұрылым объектілері санының артуы балалар мен жасөспірімдердің туристік қызметтерге деген қолжетімділіктің автоматты түрде кеңеюін қамтамасыз етпейді. Сондықтан бүгінгі күні балалар туризмінің инфрақұрылымын дамытуда басты назарды балаларға арналған лагерьлер мен орналастыру құралдарының санына ғана емес, сонымен қатар ауылдық елді мекендерде тұратын балалардың, сондай-ақ мүгедектігі немесе ерекше қажеттіліктері бар балалардың қолжетімділігін айқындайтын шараларға аудару қажет. Бұл бүгінгі таңда балалар мен жасөспірімдер туризмі және соған сәйкес инфрақұрылымды қалыптастырудағы өзекті әлеуметтік мәселе.

Ақмола облысында балалар демалысын мемлекеттік қолдаудың жекелеген тетіктері қалыптасқан және жергілікті органдар жүзеге асырады. Бұл шаралар әлеуметтік қолдаудың институционалдық негізін қалыптастырады. Алайда бұл бүгінгі күні қалыптасқан инфрақұрылымдық нысандар қызметінің тиімділігін нақты бағалауға мүмкіндік бермейді. Себебі тек облыстық деңгейде ғана емес, сонымен қатар республикалық деңгейде балалар мен жасөспірімдер туризміне қатысты статистикалық мониторинг жүргізілмейді, яғни балалар мен жасөспірімдердің қаншасы туристік қызметпен қамтылған, қолжетімділік деңгейі қандай, әлеуметтік осал санаттарға жататын қанша бала туристік қызметті тұтынады, инфрақұрылымдық нысандардың қолжетімділік деңгейі қандай деген сұрақтарға қатысты мәліметтерді бүгінгі күні құзыретті органдар жинамайды, нәтижесінде елімізде балалар мен жасөспірімдер туризмін дамытудың нақты басымдықтары белгіленбеген. Осыған байланысты біз балалар мен жасөспірімдер туризмі дамуына мониторинг жүргізу үшін құзырлы жергілікті органдарға келесі негізгі көрсеткіштерді негізге алуды ұсынамыз: орналастыру орындарымен қызмет көрсетілген балалар мен жасөспірімдер саны (туристік қызметті тұтынуға нақты қанша бала қатысқанын анықтауға мүмкіндік береді); балалар мен жасөспірімдерге бағытталып қызмет атқаратын туристік нысандардың саны (балалар мен жасөспірімдердің туристік қажеттілігін қанағаттандыруға қанша нысан қатысатынын анықтауға мүмкіндік қалыптасады); арнайы қажеттілігі бар балалар мен жасөспірімдер үшін инфрақұрылымдық нысандардың қолжетімділік деңгейі (нысандардың инклюзивтілік жағдайға бағытталуын анықтауға мүмкіндік береді); туристік бағдарламаларға қатысушылар арасындағы ауыл балаларының үлесі (ауылдық балалар туристік қызметті тұтынуға қаншалықты қатысатынын анықтауға болады); тегін немесе субсидияланған жолдамалар алған аз қамтылған отбасылардан шыққан балалардың үлесі (әртүрлі әлеуметтік санатқа жататын балалардың туристік қызметпен қамтылуын көрсетеді); бейімделген туристік объектілер мен маршруттардың саны (туристік қызметтің қолжетімділігін нақтылайды); бір күндік экскурсия мен лагерь ауысымының орташа құны (туристік қызметтің экономикалық тұрғыдан қолжетімділігін нақтылайды); бір балаға шаққандағы көлік шығындары (балалар мен жасөспірімдерге арналған туристік өнімдердің орташа құнын сипаттауға мүмкіндік береді); аудан орталықтарынан туристік объектілерге дейінгі қашықтық пен жол жүру уақыты (балалар мен жасөспірімдердің туристік қызметке деген кеңістіктік қолжетімділігін көрсетеді).

Жалпы, қазіргі балалар мен жасөспірімдер туризмі саласында қалыптасқан жағдайға байланысты Ақмола облысында осы тұтынушылар сегментіне арналған туристік

инфрақұрылымды дамытудың бірнеше негізгі бағыттарын айқындауға болады. Бірінші бағыт – балалар мен жасөспірімдерге арналған мамандандырылған орналастыру және демалыс нысандарын дамыту. Бұл Бурабай курорттық аймағындағы балалар сауықтыру лагерьлерін салу мен жаңғыртуды заманауи қауіпсіздік стандарттары мен білім беру бағдарламаларын енгізуді қамтиды. 2025 – 2029 жылдарға арналған Бурабай курортын кешенді дамыту жоспары тоғыз инфрақұрылымдық жобаны аяқтауды көздейді, олардың кейбірі тікелей балалар аудиториясына бағытталған, соның ішінде Қатаркөл көлінде су саябағын салу. Бұл бастама сонымен қатар экологиялық жолдар бойында жастарға арналған туристік лагерьлер мен хостелдерді құруды қамтиды, бұл бірнеше күндік түнеуді қажет ететін туризмді дамытуға ықпал етеді.

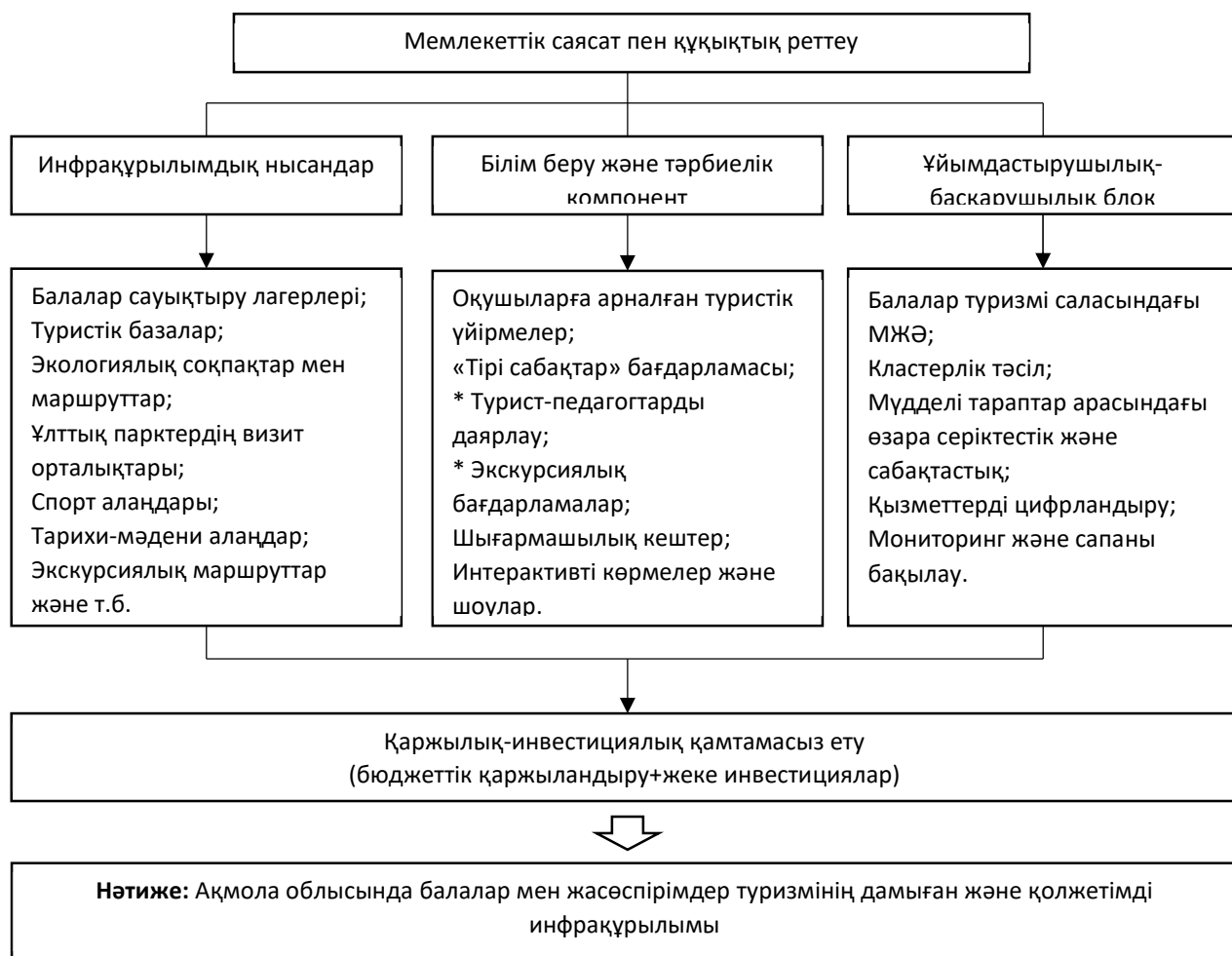
Екінші басымдық – балалар мен жасөспірімдерге арналған белгіленген туристік маршруттардың кең желісін дамыту. Бурабай қаласындағы 35 км велосипед жолдары мен жаяу жүру маршруттарының қолданыстағы желісін әртүрлі қиындық деңгейіндегі арнайы балалар маршруттарымен кеңейтіп, тиісті ақпараттық инфрақұрылым – белгілер, бағыттағыштар және ақпараттық тақталар орнату қажет. Қорғалжын табиғи қорығы мен «Көкшетау» және «Бұйратау» саябақтары білім беру мақсатындағы экологиялық соқпақтарды құруға перспективасы мол орын болып табылады.

Үшінші бағыт – туристік ресурстарды білім беру аясында интеграциялау. Ақмола облысында ұлттық саябақтарда интерактивті білім беру құралдарымен жабдықталған арнайы келушілер орталықтарын құру қажет. Өңірдегі мектептермен, колледждермен және университеттермен серіктестік орнату балалар туризмі өнімдеріне тұрақты сұранысты қамтамасыз етеді.

Төртінші бағыт – адам ресурстарын дамыту. Өңірдегі жоғары оқу орындарында балалар туризмін ұйымдастыру бойынша арнайы білім беру бағдарламаларын енгізу білікті мамандар – педагог-нұсқаушылар, гидтер және құтқарушыларды қалыптастырудың іргетасын қалайды. Бұл бағыт балалар туризмі мамандарын өңірлік деңгейде сертификаттау және аккредиттеу жүйесін құру қажеттілігімен тығыз байланысты.

Бесінші бағыт – инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландыру тетігі ретінде мемлекеттік-жекешелік әріптестік. Щучинск-Бурабай курорттық аймағында инвестициялық жобаларды іске асыру тәжірибесі (2025 жылға қарай жалпы сомасы шамамен 3 миллиард теңге болатын бес жоба жоспарланған) МЖӘ моделінің өміршеңдігін көрсетеді. Мемлекеттік кепілдіктер аясында ең төменгі жүктемеге кепілдік бере отырып, арнайы балалар туристік нысандарын салуға жеке инвесторларды тарту тиісті инфрақұрылымды дамытуды жеделдетуге көмектеседі. Бүгінгі таңда МЖӘ негізінде балалар мен жасөспірімдер туризмінің инфрақұрылымын қалыптастыру мен дамытуға басқа салада қызмет атқарып жүрген жергілікті бизнес субъектілерін тартқан жөн. Бұл жерде АҚШ тәжірибесін қолдануға болады. Атаулы елде туристік нарықтағы бизнес субъектілері тарапынан балаларға арналған қалаішілік және қала сыртындағы ақылы лагерьлер ұйымдастырылады және демалыс бағдарламаларының негізінде балалар мен жасөспірімдерді табиғат аясында белсенді демалыс экономикасына араластыру қағидасы жатыр. Жалпы алғанда балалар мен жасөспірімдер туризмі АҚШ-та бизнес субъектілердің қатысуы негізінде жыл сайын 70 млрд АҚШ доллары көлемінде табыс және 1 млн-нан астам жұмыс орындарын қалыптастырады.

Жалпы аталған мәселелерді шешу үшін және Ақмола облысында балалар мен жасөспірімдер қажеттіліктеріне сәйкес инфрақұрылымды дамыту мақсатында арнайы нысандарды қалыптастыру, олардың қызметін білім беру және тәрбие беру құндылықтарымен байланыстыру, дамуындағы ұйымдастырушылық мәселелерді арнайы экономикалық құралдар негізінде шешу мақсаттарына бағытталған арнайы мемлекеттік саясат жүргізілуі тиіс (сурет 2).

Сурет 2. Ақмола облысындағы балалар мен жасөспірімдер туристік инфрақұрылымын дамытудың негізгі бағыттарының блок-схемасы.

Figure 2. Flowchart of the key directions for developing children's and youth tourism infrastructure in the Akimola region.

Ұсынылған блок-схема балалар мен жасөспірімдер туризмі инфрақұрылымын дамытудың иерархиялық логикасын көрсетеді. Үкімет саясаты мен нормативтік-құқықтық шеңберлер дамудың жалпы бағытын анықтап, барлық мүдделі тараптардың әрекеттеріне құқықтық негіз береді. Үш функционалдық блок – инфрақұрылымдық нысандар, білім беру және тәрбиелеу компоненті және ұйымдастырушылық-басқарушылық блок бір-біріне тәуелді, олардың әрқайсысы жоғары сапалы балалар туристік өнімін жасауда ажырамас

үлес қосады. Қаржылық және инвестициялық қолдау кез келген функционалдық блоктарды іске асыру үшін қажетті, барлық бөлімдерді байланыстыратын негізгі элемент болып табылады. Соңғы нәтиже – балалар мен жасөспірімдер туризмі үшін дамыған және қолжетімді инфрақұрылым, ол өңірлік қоғамдық игілік болып табылады.

6. Қорытынды

Осы зерттеу бізге мынадай қорытындылар жасауға және келесі ұсыныстарды беруге мүмкіндік береді. Ақмола облысы балалар мен жасөспірімдер туризмін дамыту үшін ерекше табиғи, рекреациялық, тарихи және мәдени әлеуетке ие. Щучинск-Бурабай курорттық аймағы, ұлттық табиғи саябақтар мен Қорғалжын табиғи қорығы балалар мен жасөспірімдердің әртүрлі білім беру, сауықтыру және демалыс қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын бірегей ресурстық базаны құрайды. Статистикалық талдау өңірдің туристік инфрақұрылымының дамуында тұрақты оң үрдіс бар екенін көрсетеді: 2020 жылдан 2025 жылға дейін балалар мен жасөспірімдерге арналған туристік маршруттар саны 18-ден 36-ға дейін, яғни екі есеге өсті, ал туристер арасындағы балалар мен жасөспірімдер үлесі 31%-ға жетті.

Ақмола облысында балалар мен жасөспірімдерге арналған туризмді дамытуға кедергі келтіретін негізгі мәселелер: арнайы инфрақұрылымның жетіспеуі, айқын маусымдылық, білім беру процесімен нашар интеграция, кадр тапшылығы және жеткіліксіз нормативтік-құқықтық база. Осы мәселелерді шешу үшін мемлекеттік органдардың, бизнес қауымдастығының және білім беру ұйымдарының белсенді қатысуымен жүйелі ведомствоаралық тәсіл қажет. Өңірде балалар мен жасөспірімдер туризмінің инфрақұрылымын дамытудың негізгі бағыттары ретінде мыналар ұсынылады: мамандандырылған орналастыру орындарын дамыту; балалар туристік маршруттарының белгіленген желісін құру; ұлттық саябақ ресурстарын білім беру мақсатында интеграциялау; мамандандырылған кадрларды даярлау; инвестиция тарту үшін мемлекеттік-жекешелік әріптестік тетіктерін белсенді пайдалану. Осы шараларды жүзеге асыру балалар мен жасөспірімдер туризмі үшін бәсекеге қабілетті өңірлік өнім жасауға мүмкіндік береді.

Жүргізілген зерттеу нәтижесінде Ақмола облысында балалар мен жасөспірімдер туризмінің бәсекеге қабілетті және өскелең ұрпақ тарапынан сұранысқа ие болатындай инфрақұрылымын қалыптастырып, дамыту үшін туристік нарықтың барлық мүдделі тараптар арасында тұрақты әріптестік орнатып, субъектілердің мақсаттарына және қызметтеріне сәйкес келетін экономикалық және ұйымдастырушылық тетіктерді әзірлеу қажет. Қазіргі кездегі балалар мен жасөспірімдер туризмінің инфрақұрылымын бағалау инфрақұрылымды дамыту барысында орналастыру орындарын немесе басқа да инфрақұрылымдық нысандардың санын арттырудың сандық көрсеткіштерге емес балалардың қауіпсіздігін, танымдылығын, білім деңгейлерін арттыруды, қолжетімділігін ескеретін сапалық көрсеткіштерге бағдарлану қажет екенін көрсетті. Аталған шараларды жүзеге асыру Ақмола облысының балалар мен жасөспірімдер үшін тартымдылығын арттырып, өңірдің экономикалық тұрғыда ұзақ мерзімде тұрақты дамуын қамтамасыз етеді және болашақта салауатты, ұлттық мүддені сақтап, ілгерілете алатын, әлеуметтік және экологиялық ортада жауапты мінез-құлық танытатын ұрпақты тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

Author Contributions: Conceptualization and theoretical framework, AM; Methodology and research design, AK, AM; Software, AK, AM, BZ; Validation, AK, AM, BZ; Formal analysis, AM; Investigation, AM, BZ; Resources, AK, AM, BZ; Data curation, BZ; Draft writing, AK, AM, BZ; Writing-review and editing, AK, AM, BZ; Visualization, BZ; Supervision, AK, AM; Project Administration, AK; Funding acquisition, AM. All authors have read and agreed to the published version of the manuscript.

References

- Aidarkhanova, G., Zhumagulov, C., Nyussupova, G., & Kholina, V. (2025). Assessing the impact of demographic growth on the educational infrastructure for sustainable regional development: Forecasting demand for preschool and primary school enrollment in Kazakhstan. *Sustainability*, 17(9), 4212. <https://doi.org/10.3390/su17094212>
- Boley, B. B., McGehee, N. G., & Hammett, A. T. (2017). Importance-performance analysis (IPA) of sustainable tourism initiatives: The resident perspective. *Tourism Management*, 58, 66–77. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.10.002>
- Boribay, E., Sagidolda, N., Jing, X., Assylkhanova, A., Daurbayeva, M., Satybaldiyeva, G., Aknazarova, R., & Oktay, K. (2026). Factors of Sustainable Tourism Development in the North Kazakhstan Region: Structural Modeling Based on PLS-SEM. *Sustainability*, 18(14), 7000. <https://doi.org/10.3390/su18147000>
- Bureau of National Statistics. (2025). Statistics of tourism: Dynamic tables. Retrieved July 30 2026 from <https://stat.gov.kz/en/industries/business-statistics/stat-tourism/dynamic-tables/>
- Canosa, A., van Doore, K. E., Beazley, H., & Graham, A. (2022). Children's rights in the tourism industry. *The International Journal of Children's Rights*, 30(2), 320–353. <https://doi.org/10.1163/15718182-30020008>
- Department of Tourism of Akmola region. (2026). Akmola Region Expects to Welcome 2 Million Tourists This Year. Retrieved July 30 2026 from <https://www.gov.kz/memleket/entities/aqmola-tourism/press/news/details/1238373?lang=en>
- Dwyer, L. (2023). Sustainable development of tourism: Research and policy challenges. *Highlights of Sustainability*, 2(2), 83–99. <https://doi.org/10.54175/hsustain2020008>
- Dyussekeyeva, Y., Kadyrbekova, D., Issakov, Y., Ageleuova, A., Zhaksybekova, D., & Gajić, T. (2025). Analysis of the current state and dynamics of tourism industry development in Akmola Region, Kazakhstan. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 60, 1348–1361. <https://doi.org/10.30892/gtg.602spl30-1506>
- Kaya Sayan, B., & Ay, E. (2026). The global barriers to tourism development: a scoping review of Kazakhstan. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 4, 1-13. <https://doi.org/10.1108/WHATT-04-2026-0147>
- Kisselyova, A. S., Kairova, S. G., & Zhaksalykov, K. N. (2022). Social tourism of Pavlodar region: current state and problems. *Journal of Geography & Environmental Management*, 64(1), 90-98. <https://doi.org/10.26577/JGEM.2022.v64.i1.08>
- Mandić, A., Mrnjavac, Ž., & Kordić, L. (2018). Tourism infrastructure, recreational facilities and tourism development. *Tourism and Hospitality Management*, 24(1), 41–62. <https://doi.org/10.20867/thm.24.1.12>
- Martínez-Redecillas, E., Moral-García, J.E., Casado-Montilla, J., & Solas-Martínez, J.L. (2026). Impact of Active Tourism on Physical Activity in Children and Adolescents: A Systematic Review (2015–2025). *World*, 7(2), 31. <https://doi.org/10.3390/world7020031>
- Mazzucato, V., & Ogden, L.J. (2025). Transnational youth mobility through trajectories and temporalities. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 51(6), 1449–1469. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2441581>
- Monterrubio, C., Rodríguez-Muñoz, G., & Durán-Barrios, J. M. (2016). Social dimensions of child tourism labour: Listening to children's voices in two Mexican rural communities. *International Journal of Tourism Policy*, 6(2), 147–165. <https://doi.org/10.1504/IJTP.2016.077969>

- Müller, A., Bacsne, E.B., Ráthonyi, G.G., Hrisztov, J.T., Kulcsár, N., Rákó, E., Kovács, S., & Lengyel, A. (2024). Segmentation of young adult tourists visiting Croatian cities: A Hungarian case study. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 55(3), 1281–1288. <https://doi.org/10.30892/gtg.55309-1281>
- Nurhasanah, I.S., & Van den Broeck, P. (2026). Youth engagement in ecotourism and community-based development: experiences and lessons from Pahawang Island, Indonesia. *Journal of Ecotourism*, 25(2), 198–227. <https://doi.org/10.1080/14724049.2025.2507876>
- Oveisi, L., Pourfaraj, A., & Oveisi, M. (2025). Analysing the feasibility of child-friendly tourism development indicators in a commercial complex in Yazd. *Motaleate Shahri*, 14(53), 51–66. <https://doi.org/10.22034/urbs.2024.139863.4992>
- Rashidin, M. S., Taheri, B., & Del Chiappa, G. (2025). How does technology use within families shape children's travel intentions? *Current Issues in Tourism*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/13683500.2025.2589917>
- Sadd, D., Fyall, A., & Wardrop, K. (2017). Evaluative event frameworks: A learning destination perspective. *International Journal of Tourism Research*, 19(3), 339–348. <https://doi.org/10.1002/jtr.2116>
- Sergeyeva, A. M., Abdullina, A. G., Albekova, A. Y., & Shumakova, G. Z. (2022). Development of children's and youth tourism in the modern social space of Kazakhstan. *Journal of Geology, Geography and Geocology*, 31(1), 142–151. <https://doi.org/10.15421/112214>
- Song, H., Park, C., & Kim, M. (2020). Tourism destination management strategy for young children: Willingness to pay for child-friendly tourism facilities and services at a heritage site. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 7100. <https://doi.org/10.3390/ijerph17197100>
- Tleuberdinova, A., Nurlanova, N., Shokhamanova, A., Alzhanova, F., & Salauatova, D. (2025). Youth entrepreneurship in Kazakhstan's tourism: Potential and incentives for innovation. *Problems and Perspectives in Management*, 23(3), 145–160. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.23\(3\).2025.11](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.23(3).2025.11)
- Tourism Industry Committee. (2025). Domestic tourism and family travel are summer vacation priorities for children. Retrieved July 30 2026 from <https://www.gov.kz/memleket/entities/tourism/press/news/details/1228451?lang=ru>
- Vogler, R., Hennig, S., & Albrecht, F. (2023). Urban green for child-and youth-friendly cities. *GI_Forum 2023*, 11, 118–139. https://doi.org/10.1553/giscience2023_01_s118
- Zhanibekova, F., & Beisembinova, A. (2023). Development of youth tourism in Kazakhstan: A conceptual approach to studying. *Central Asian Economic Review*, 6, 29–38. <https://doi.org/10.52821/2789-4401-2023-6-29-38>

Information about the authors

Aslan A. Kenzhegaliev – PhD student, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan, email: aslan_25.11.88@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9963-6024>

Aidar H. Mukanov – PhD, Acting Associate Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan, email: aidar81hamzauli@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5193-7555>

Banu R. Zharkenova – Senior Lecturer, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan, email: banufashion@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1993-7170>

Авторлар туралы мәліметтер

Кенжеғалиев А.А. – PhD докторанты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан, email: aslan_25.11.88@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9963-6024>

Муканов А.Х. – PhD, доцент м.а., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан, email: aidar81hamzauli@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5193-7555>

Жаркенова Б.Р. – аға оқытушы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан, email: banufashion@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1993-7170>

Сведения об авторах

Кенжегалиев А.А. – PhD докторант, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан, email: aslan_25.11.88@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9963-6024>
Муканов А.Х. – PhD, и.о. доцента, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан, email: aidar81hamzauli@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5193-7555>
Жаркенова Б.Р. – старший преподаватель, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан, email: banufashion@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1993-7170>

Disclaimer/Publisher's Note: The statements, opinions and data contained in the publications are solely those of the individual author(s) and do not necessarily reflect the views of the editorial board, the publisher, or the founders of the journal. The publisher and the editors disclaim any responsibility for any consequences arising from the use of the ideas, methods, instructions, or recommendations contained in the published materials.